NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Váš dopis čj. / ze	e-mail	dne: 24 a 28. 05.2018
Naše čj.:	NPU-331/43531/2018	
Vyřizuje/tel.:	PhDr. R. Lavička, Ph.D. /130	
Spisový znak:	820.4	
České Budějovice	1. 6. 2018	

Vážená paní
Marie Jarošová
Lhenice

e-mail:
maruskajarosu@seznam.cz

Odborné vyjádření

k e-mailu, který nám byl doručen dne 24. a 28. 5. 2018

Věc: Lhenice, rekonstrukce kašny na náměstí

- koncepce rekonstrukce a restaurování kašny, umístění sochy Karla IV.

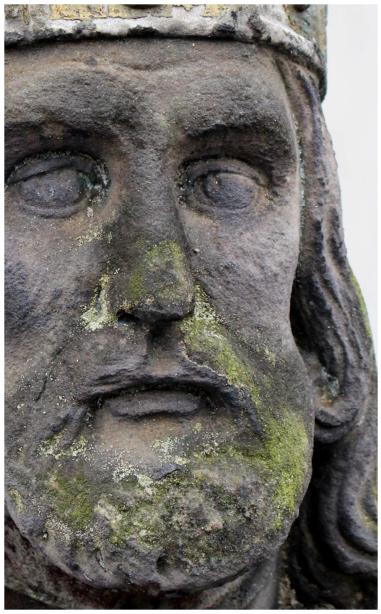
Vážená paní Jarošová,

v odpovědi na dotazy ve vašich e-mailech ze dne 24. 5. 2018 (*č.j. NPÚ 331/43531/2018*) a 28. 5. 2018 (*č.j. NPÚ 331/43533/2018*) mohu uvést následující:

Z právního hlediska není kašna na náměstí ve Lhenicích registrovanou kulturní památku podle památkového zákona č. 20/1987 Sb. a není tedy vedena v Ústředním seznamu kulturních památek. Také plocha náměstí nebo historické centrum Lhenic nejsou památkovou zónou nebo rezervací. Tolik tedy k právnímu stavu.

Kamenná kašna na náměstí má však nepochybně umělecko-historickou hodnotu a je nejen významným urbanistickým prvkem ve veřejném prostoru náměstí, ale i dokladem technického a uměleckého řešení zásobování pitnou vodou v průběhu 19. a 20. století.

Kašna byla ještě v nedávné době ve velmi špatném technickém stavu. Kvůli netěsnostem kašny, respektive nádrže, byl její vnitřek v minulosti několikrát nevhodně opravován s použitím cementu, betonu, asfaltových a barevných nátěrů. Vrcholová socha Karla IV. zhotovená z pískovce roku 1853 byla ve vážném stavu, neboť po více jak 150 letech působení povětrnosti (*zejména vodní srážky a mrazové cykly*) se materiál sochy rozpadal, v případě jemných detailů prakticky na dotek. Povrch sochy byl výrazně narušen korozí a zčásti zmizela jemná modelace opracování (*tahy dlátem, detaily vlasů a vousů*), socha byla místy pokryta řasami a lišejníky, místy tmavými krustami vzniklými dlouhodobým působením vody a plynnými látkami z atmosféry (*oxidy síry a oxid uhličitý – vedlejší produkt při spalování fosilních paliv, oxidy dusíku – doprava, amoniak, lokálně také ozón*). Z prohlídky sochy vyplynulo, že byla v minulosti doplňována nejen pravá ruka, ale i spodní část soklu se špičkami bot, takže byla zničená část signatury sochaře: *„……chelt, v Praže* (!) *1853.“* na pravém boku soklu. (***viz obr. 1–3***)

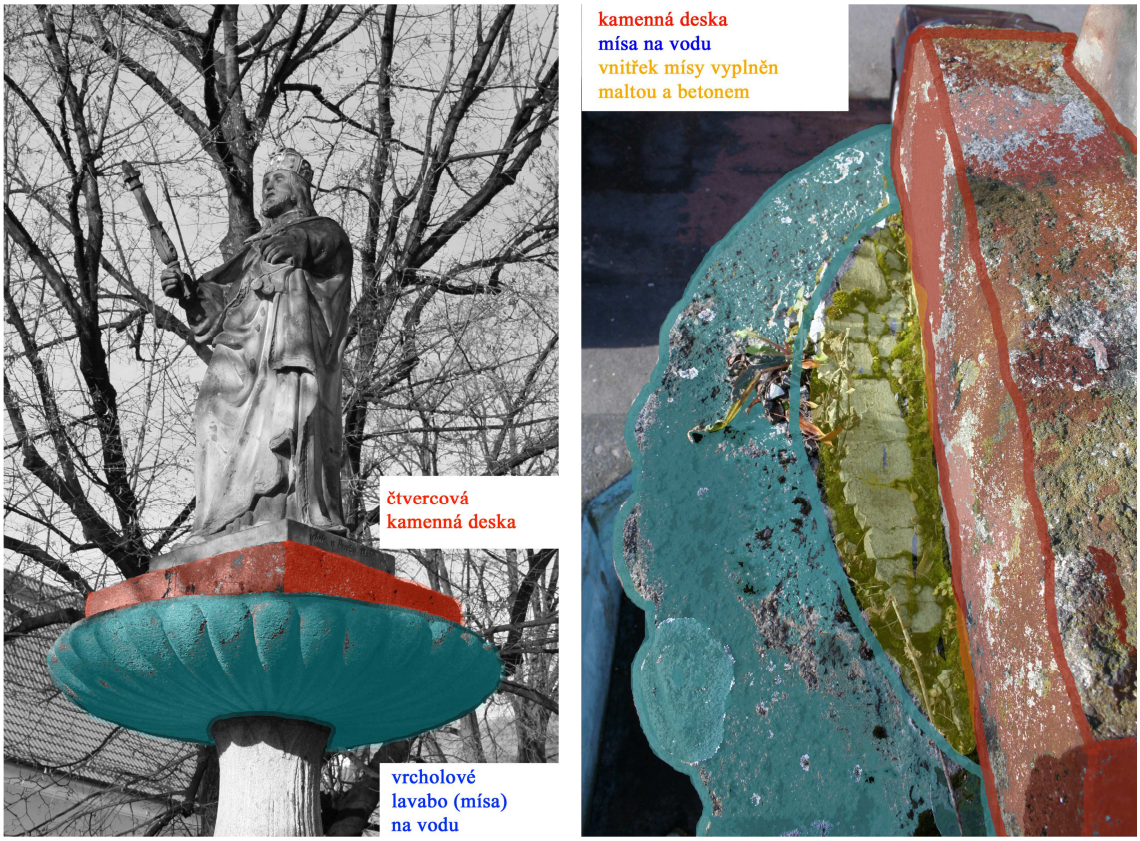

Obr. 1 – 3; ***Lhenice, socha Karla IV.*** – stav před restaurováním v únoru roku ***2016***. Na povrchu je patrné výrazné poškození jemné modelace, napadení řasami a lišejníky včetně tmavých krust korozivních produktů.

V roce 2008 mne kontaktovali zástupce městysu Lhenice a restaurátor s dotazem, jak postupovat při obnově kašny. Při prohlídce kašny na místě ***5. prosince 2008*** se potvrdil výše zmíněný neuspokojivý stav kašny a bylo na místě zjištěno, že na vrcholové mušli (míse) je dodatečně položena hranolová kamenná deska, která z větší části zakryla nádrž na vodu a její výtok. Zbývající části vnitřní prostoru mušle byly vyplněny maltou a betonem (***viz obr. 4–6***). Teprve na tuto desku byla v minulosti osazena socha Karla IV. Vzhledem k velkému poškození sochy, která svým umístěním bránila úplnému zprovoznění kašny během plánované rekonstrukce, navrhl zástupce NPÚ ÚOP Č. Budějovice sochu Karla IV. restaurovat a jako významnou součást historie městyse umístit do veřejného prostoru (*úřad, kostel, …*), neboť její další setrvání pod širým nebem by vedlo k dalšímu nevyhnutelnému poškození.

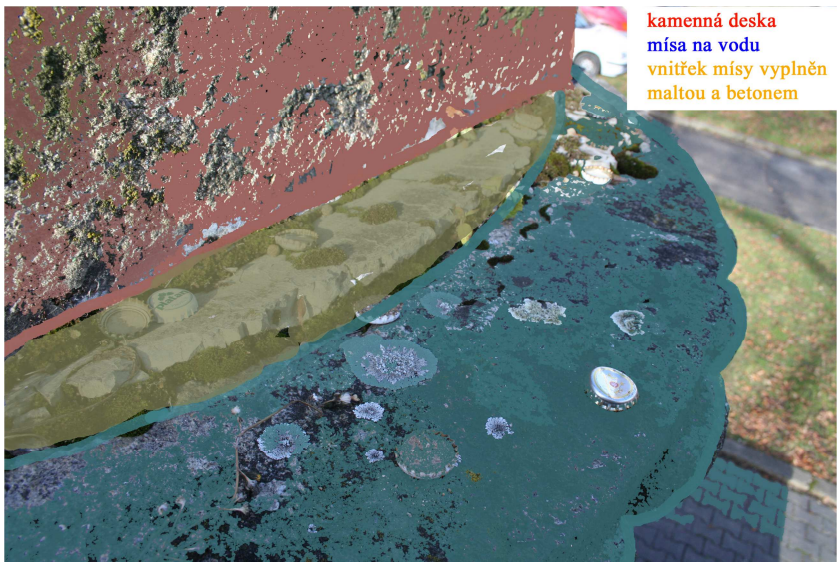
Historie a vývoj úprav kašny ve Lhenicích

Rešerše provedená archivářem Mgr. Tomášem Hunčovským (*SOkA Č. Budějovice*) přinesla zajímavé informace, které je však nutné doplnit o zjištění z fyzického průzkumu kašny a umělecko-historické analýzy jejího tvarosloví, aby mohl být správně pochopen celý vývoj a průběh změn podoby a funkce kašny.

Mgr. Tomáš Hunčovský zjistil: *„První kamenná kašna byla na náměstí postavena v roce 1800 kameníkem Janem Kremerem z Českého Krumlova, nicméně nebyla kvalitní a nedržela vodu. V roce 1818 byla tedy opravena, avšak bez uspokojivého výsledku. Proto byla ke kašně přistavena nová, dřevěná kašna, která dočasně plnila funkci původní kamenné kašny. V polovině 19. století se obecní zastupitelstvo rozhodlo, že nechá postavit úplně novou kamennou kašnu. Tuto novou kašnu zhotovil okolo roku 1850 jistý kameník Hauber z Českého Krumlova (ke stanovení přesného data i identifikaci kameníka by bylo třeba projít obecní účty z těchto let). Socha Karla IV. dorazila do Lhenic v létě roku*

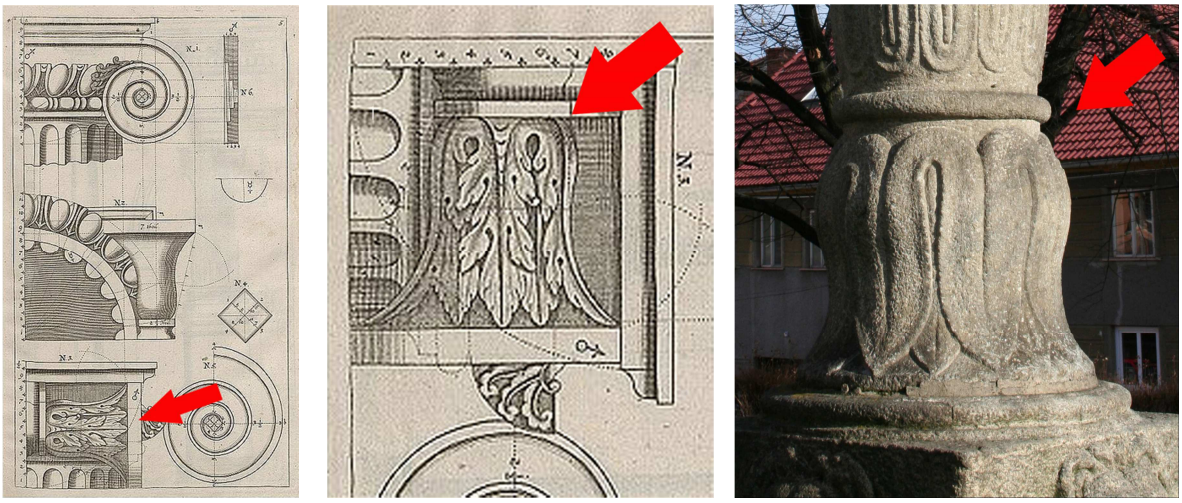

Obr. 4 – 6; ***Lhenice, vrcholová část kašny se sochou Karla IV.*** – stav před restaurováním v prosinci roku ***2008***. Na snímcích je patrná pozice vrcholové mísy určené na vodu druhotně překrytá kamennou deskou. Při nadhledu byly patrné nevhodné tmely z betonu (***žlutá barva***), které dodatečně vyplnily prostor mísy určený původně na vodu.

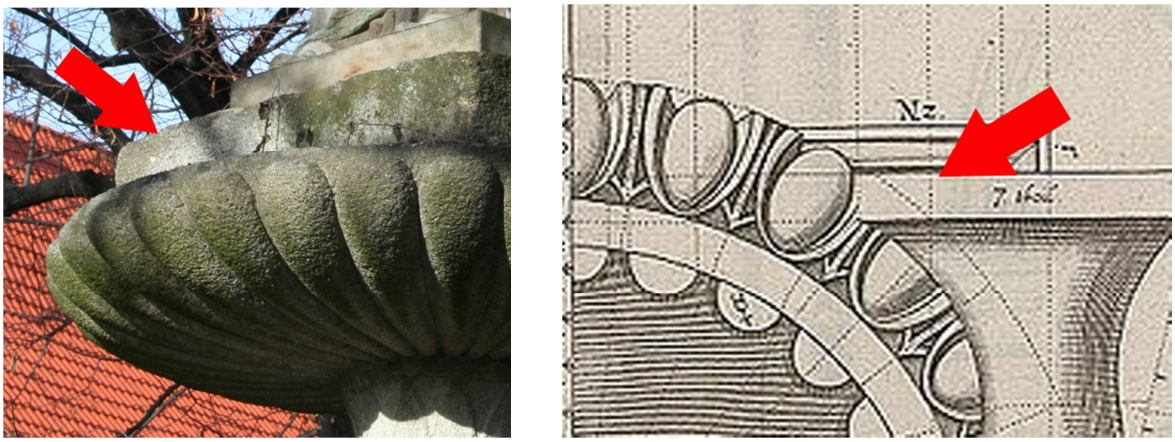

1853, ale při převozu z Prahy došlo k poškození (ulomená ruka), takže následně proběhly ještě nutné opravy. Sochu zhotovil pražský akademický sochař F. Pischelt. Takže ano, na původní kamenné kašně z roku 1800 socha skutečně nebyla, nicméně tato kašna byla v polovině 19. století nahrazena novou, na níž stála socha Karla IV. de facto od jejího počátku.“

Z archivního průzkumu vyplynulo, že byly v minulosti velké problémy s těsností kašny a že byla v roce 1850 nakonec postavená „nová“, roku 1853 doplněná o sochu Karla IV. Na první pohled jednoznačné písemné informace však nejsou úplně přesně interpretovány. ***Tvarosloví středového sloupku*** s maskarony a vrcholovou mušlí totiž zřetelně prokazuje, že balustrový sloupek opatřený jazykovými listovci, přiškrcenými prstencem a nesoucí mísu vychází z podoby bočních stran hlavic jónského řádu, a ***byl vytesán již v době kolem roku 1800***, kdy bylo toto tvarosloví užíváno v architektonické a sochařské produkci. (***viz obr. 7–6***).

Obr. 7 – 9; ***Lhenice, tvar středového sloupku kašny*** vychází z podoby bočních stran hlavic jónského řádu (*srovnání tvarosloví kašny*), užívaného v architektuře a sochařství kolem roku 1800.

Obr. 10 – 11; ***Lhenice, tvar vrcholové mísy kašny*** vychází z podoby hlavice sloupu jónského řádu (*srovnání tvarosloví kašny*), užívaného v architektuře a sochařství kolem roku 1800.

Středový sloupek současné kašny pochází ještě ze starší kašny zbudované roku 1800 a je to logické, neboť netěsnila nádrž na vodu, a proto se zpráva o zhotovení nové kašny z roku 1850 týká pouze spodní, netěsnící nádrže. Jak ukázalo srovnání tvarosloví, středový sloupek s mísou je o 50 let starší než zbytek kašny a i u něj se stále počítalo, že bude chrlit vodu nejen ze čtyř bočních maskaronů, ale i z vrcholové mušle. Jelikož historické kašny byly napájeny většinou gravitačními vodovody, docházelo ke kolísání tlaku zejména v období sucha, kdy voda zřejmě nestačila naplnit středovou mísu. Proto se lheničtí rozhodli pro „*venkovské*“ řešení nedostatku vody a ze středového sloupku kašny vytesaného již roku 1800 udělali, jeho velikostí a tvaroslovím, nepříliš vhodný podstavec na sochu. Na vrcholovou mísu položili kamennou desku a na ní instalovali roku 1853 sochu Karla IV.

Již při přípravě obnovy v roce 2008 bylo zástupcům městyse doporučeno obnovit první a hlavní funkci kašny, tedy zdroj vody. Jelikož dnes je oběh a tlak vody zajišťován pomocí čerpadel a nehrozí tedy kolísání a ztráta tlaku, je možné obnovit i funkci vrcholové mísy jako zdroje vody v rámci celé kašny. Socha Karla IV. byla již v roce 2008 v havarijním stavu a navíc kašna nebyla původně koncipována a tesána, aby nesla na vrcholu sochu. Ta sem byla umístěna druhotně až roku 1853, kdy zamaskovala účel prázdné vrcholové mísy a její setrvání by dnes bránilo plnému obnovení funkce kašny. Zároveň další setrvání sochy pod širým nebem by vedlo k jejímu dalšímu poškozování. Navržené přemístění sochy do veřejného prostoru tak pomůže nejen zachránit sochu, ale i obnovit původní funkci vrcholové části kašny. ***Socha nemůže stát na vrcholu za současného obnovení přívodu vody. Jednak s tím nebylo počítáno, podnož sochy by z větší části opět vyplnila vnitřní prostor mísy určený pro vodu a samotná socha je zhotovena z nasákavého pískovce, takže přímý a dlouhodobý kontakt by urychlil proces její degradace***. (***viz obr. 12–13***).

Obr. 12 – 13; ***Lhenice, řez s kašnou s naznačením původního rozvodu vody kašny***, který byl druhotně zaslepen osazením sochy Karla IV.

Na závěr bych chtěl podotknout, že v případě obnovy kašny nebyl a není vlastník kašny, městys Lhenice, vázán památkovým zákonem č. 20/1987 Sb. a z toho vyplývajícím souhlasem orgánů památkové péče s postupem obnovy, který by jinak musel být prováděn restaurátorem s povolením Ministerstva kultury České republiky. Jako zástupce odborné složky památkové péče (*Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích*) musím ocenit, že i přesto vlastník přistupoval k obnově této kulturní památky zodpovědně a nad rámec svých povinností dobrého hospodáře. Tedy svůj záměr rekonstrukce kašny a restaurování sochy Karla IV. konzultoval před i během obnovy s odborným pracovníkem NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, respektoval všechna doporučení a práci zadal odborné kamenické firmě za účasti restaurátora, ač to nebyla jeho zákonná povinnost. To potvrzuje zodpovědnost vlastníka a jeho záměr obnovit kašnou, co nejlepším způsobem.

Současné řešení, kdy bude kašna opět po více jak 150 letech opět plně funkční a zrestaurovaná socha svým umístěním nejen do budoucna chráněna před dalšími nepříznivými vlivy prostředí a zároveň bude více přístupná veřejnosti *(na úřadu, v kostele)*, je z hlediska památkové péče vhodné a i nadále z výše uvedených důvodů a zjištěných okolností DOPORUČUJEME toto řešení realizovat.

S pozdravem

PhDr. Roman Lavička, Ph.D.
Národní památkový ústav
oddělení restaurování
Senovážné náměstí 6
České Budějovice

sl. mobil: 602 627 384
e-mail: lavicka.roman@npu.cz

Na vědomí: *Městys Lhenice – starosta, místostarosta a Ing. Lucie Kozlerová, Referent odboru SSRR - památková péče, MěÚ Prachatice*